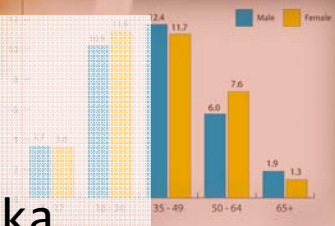

Alpár Vera

Közösségi szociális munka feladata, célja, módszerei, eszközei

A követelménymodul megnevezése:

Személyes gondoskodási feladatok az alap- és szakosított ellátások területén

A követelménymodul száma: 1853-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-014-50

KÖZÖSSÉGI SZOCIÁLIS MUNKA FELADATA, CÉLJA, MÓDSZEREI, ESZKÖZEI

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A közösségi szociális munka – mivel általában a helyi problémákra igyekszik válaszolni – országoként különböző jelentéssel és módszertannal rendelkezik, vagyis más nevez meg a szakma feladatának céljának.

A közösség olyan társadalmi alakzat, amely az alábbi öt funkcióval rendelkezik:

- szocializáció, amelyen keresztül a közösség bizonyos értékeket olt tagjaiba;
- a gazdasági boldogulás elősegítése, hiszen a közösség megélhetési lehetőséget biztosít a tagjainak;
- a társadalmi részvétel elősegítése, kielégítve a társasági és társadalmi élet iránti általános igényt;
- a társadalmi kontroll elősegítése, hiszen a közösség megköveteli szabályainak, normáinak betartását;
- a kölcsönös támogatás elősegítése, amely során a közösség tagjai megvalósítják azokat a feladatokat, amelyek túl nagyok vagy túl sürgősek ahhoz, hogy azokat egy személy kezelni tudja.

Az ember társas lény. Az emberi lét szempontjából tehát a közösség, a csoport, a csoportviselkedés egy nagyon jellemző magatartási forma. A szociálpszichológia a pszichológia egyik ága, mely azt vizsgálja, hogy az egyes személyek viselkedését hogyan befolyásolja mások, valódi, elképzelt vagy mögöttes jelenléte, leegyszerűsítve a csoport és egyén kölcsönhatását tanulmányozza (csoportlélektan).

Mivel életünket társadalomban éljük, így állandó kapcsolatunk van valamilyen csoporttal – sorban álláskor, munkahelyen, moziban.

A gondozottunk is csoporttag, ezt semmiképp ne felejtjük.

1. feladat

Próbálja meg hétköznapi módon megfogalmazni:

KÖZÖSSÉGI SZOCIÁLIS MUNKA FELADATA, CÉLJA, MÓDSZEREI, ESZKÖZEI

– Mit nevezünk közösségnek, mit csoportnak, és milyen célokból jöhet létre emberek bizonyos csoportja? Írja ide minél rövidebben, lényegre törően válaszát!

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

Az emberi közösségeket csoportok alkotják, formálják és befolyásolják, ezért elengedhetetlen, hogy megértsük, hogyan is alakulnak ki a társadalmon belül a csoportformációk. A csoportelmélet mint a szociálpszichológia középponti problémája ugyan még százéves múltta sem vezethető vissza, mégis célszerűnek látszik magával az értéksemlegesen vizsgálható csoporttal kezdeni közösséghez vezető gondolatmenetünket, mivel itt ragadhatók meg legegyszerűbben azok az elemi szerveződések, amelyek minden más közösség alapját, építőköveit adják.

A szociálpszichológia a pszichológia egyik ága, mely azt vizsgálja, hogy az egyes személyek viselkedését hogyan befolyásolja mások, valódi, elképzelt vagy mögöttes jelenléte, leegyszerűsítve a csoport és egyén kölcsönhatását tanulmányozza (csoportlélektan).

Az ember társas lény. Az emberi lét szempontjából tehát a csoport, a csoportviselkedés egy nagyon jellemző magatartási forma.

Mivel életünket társadalomban éljük, így állandó kapcsolatunk van valamilyen csoporttal, csoportokkal.

1. A közösségi szociális munka alapjai

A közösség és szabályszerűségeinek (formálódás, viselkedés stb.) vizsgálata mint társadalomtudományi probléma a modernizáció meglehetősen előrehaladott állapotában jelent meg. Nagyjából akkor, amikor a kapitalizmus már a differenciált és egymástól határozottan megkülönböztethető emberi képességeket dobta be a piacra. Ekkorra már kimerültek azok az *extenzív*¹ tartalékok, amelyek korlátlan mennyiségű munkaerőt vontak el faluról, a föld közeléből, a termelés és a fogyasztás területén egyaránt az *intenzív* szakasz kiépülése volt soron. Vagyis az emberi csoportok tudományos problémává váltak az ipari termelőerők igényei alapján. Nem véletlen, hogy az első, már szociálpszichológiaiak nevezhető egzakt vizsgálódás egy üzemlélektani tárgyban készült. A munka termelékenységének hatékonysága mint az egyes dolgozó elfáradásának problémája került az érdeklődés homlokterébe. Másképpen a munkavégzés ideális feltételeit igyekeztek körvonalazni.

Ebben, az Egyesült Államokban végzett kísérletsorozatban még az egyedi munkás és a munkaszituáció egyes fázisai (például a világítás növelése, csökkentése) között keresték az összefüggést, de a felismerés újdonsága abban állott, hogy a személyes megközelítés, a nagyon is valóságosan megélt csoport-hovatartozás – a becsvágy, az önérzet fokozása – szempontjából történt.

a. A csoport fogalma

A csoportokkal foglalkozó szakirodalom leggyakrabban azzal definiálja a csoportot, hogy a tagok érintkeznek egymással és a tagok között interakciók vannak. Azonban a csoportvezetés szempontjából ez a két jellemző nem elegendő ahhoz, hogy csoportként tekinthessük az emberek halmazát. Csoport akkor jön létre, amikor az emberekben megjelenik a közösség érzése. Erre persze azt is lehet mondani, hogy ellentmondás, hiszen, ha a közösségi érzés megjelenik, akkor miért nem közösség jön létre. Azért nem, mert csoportvezetői szempontból a közösségi érzés még kevés ahhoz, hogy valóban közösségről beszéljünk (azaz szükséges, de nem elégséges feltétele). Ennek megértéséhez nézzünk rá, milyen érzés a közösségi érzés megjelenése pillanatában: először érezzük a csoportban ezt az érzést, amikor jellemzően először tudunk ránézni a csoportra úgy, hogy mi is beletartozunk, tehát egyfajta "mi" érzésről van szó. Ezt igen gyakran abból lehet felismerni, hogy az "én" helyett ill. mellett megjelennek a "mi" megfogalmazások. Ezen kívül biztos jele a csoporttá válásnak a szerepek tisztázása (pl. egy homogén csoportban megjelenik a vezető szerep ill. a vezető szerepre irányuló elvárás, megerősítés, vállalás ill. visszautasítás), és a normák egyeztetése. A szerepek és a normák minimális tisztázottsága szükséges a "mi" érzés megjelenéséhez.

---

¹ A szövegben az első előforduláskor dőlt betűvel írt kifejezések, idegen szavak értelmezése a "Szakmai információtartalom" fejezet végén található.

2. Szociometria

A múlt század közepén már kifejezetten a csoportot alkotó egyének egymáshoz fűződő kapcsolatainak elemzése és modellezése került a *szociometriai* vizsgálatok középpontjába. Ezen belül az érzelmi kapcsolatok erőssége (vonzás, taszítás, viszonzás, viszonzatlanság) tanulmányozása, illetve annak a láthatatlan viszonyrendszernek láthatóvá tétele, amelyiknek fontossága elvitathatatlan a csoportot alkotó minden egyes egyén számára. Sietünk itt megjegyezni, hogy az efféle szociometriai megközelítésnek csak olyan csoportban van értelme és érvényessége, ahol objektíve adott a választás lehetősége. Ez a fajta személyes *autonómia*, amely egyedi viszonyt alakít ki a csoport tagjai közt, kétségtelenül a kapitalizmus társadalmi viszonyainak gyümölcse. Egy, a szerepeket eleve elrendelő tradicionális kultúrában nem volna értelme e vizsgálati módszernek.

Csoportdinamika

Míg a *szociometriai* irányzat a *személyesség* tételét hangsúlyozta és bizonyította, addig a *csoportdinamikában* jelent meg először az a gondolat, hogy a *csoport nem egyenlő részeinek összességével*. Nem mondja azt, hogy több, azt sem, hogy kevesebb, hanem más minőségről beszél. E merész tétel valóban mást állít, mint a hétköznapi, szubjektív tapasztalat. Legtöbbször úgy gondoljuk, hogy a mi csoportunk csupa egyéniségből áll, akikkel külön-külön kell számolni, semmiképpen sem vehetők egy kalap alá. (Ez legfeljebb a mások csoportjáról mondható el, ahol jól látható, hogyan szippantja fel a csoport tagjai egyéniségét.)

Ez tehát azt szögezi le, hogy két azonos rendű, de különböző minőségű jelenséggel állunk szemben: az egyénnel és a közösséggel. A kettő összekapcsolódása nem változatlan, hanem *dinamikus* természetű. Kölcsönös függés jellemzi őket, mivel az egyén mozgástere a csoport, arra hat, azt változtatja cselekvéseivel, miközben a csoport kerete, *kohéziós* ereje szabja meg az egyén akcióinak határait. A modellben sem egyik, sem másik nem önálló *entitás*, hanem összetartozásuk lényege a viszony, amit adott esetben egyénnek, máskor csoportnak nevezünk. Ezek a felismerések alapozták meg a csoportdinamika gyakorlati sikereit, amelyek a különböző csoportok vezetésének technikájában, a csoportok közötti *konfrontációk* kezelésében, a csoportokban élő egyének gondolkodásának, véleményalkotásának megváltoztatásában, befolyásolásában, nevelésében nyilvánultak meg, már a múlt század negyvenes éveitől kezdve. Ez az immár tudományosan igazolt felfedezés és annak multifunkcionális felhasználhatósága rendkívüli jelentőségű szakmánk (e helyt a pedagógia, illetve alkalmazott közösségfejlesztés) filozófiája, *stratégiai* célkitűzései és *metodikája* – vagyis teljes, eleven gyakorlata – szempontjából is.

A KÖZÖSSÉGI SZOCIÁLIS MUNKA FELADATA ÉS A KÖZÖSSÉGEK FUNKCIÓI

A szakirodalom általánosan elfogadott kategóriái szerint formális és informális közösségeket különböztetünk meg aszerint, hogy azok civil vagy hivatalos kapcsolatokat, szerveződéseket takarnak-e. A korábbiakban a csoportot mint informális közösséget vizsgáltuk. A munkaszervezetben, hadseregben, iskolában, vagyis bármely társadalmi szervezetben működő közösségek viszont valamennyien formalizált csoportok, melyek valamilyen társadalmi szükséglet kielégítése végett működnek, s melyek rendszerint *hierarchikusan* épülnek fel. Tagjaik ugyan önálló *egzisztenciával* rendelkező egyének, de a csoport lényegéhez tartozik, hogy a tagok akaratától független, társadalmi értelemben véve objektív léttel rendelkezik. Így a csoport léte nagyon sok tekintetben független az őt alkotó egyének személyes tulajdonságaitól, sőt némely szervezetben – például a hadseregben – kifejezetten az a cél, hogy a személytelenség váljon uralkodóvá. Ezeket a személytelen csoportokat nevezi a szakirodalom formális közösségeknek.

1. A formális közösség

A formális közösségek alapvető funkciója a társadalmi folytonosság fenntartása. *Stabilizáló* szerepe abban van, hogy a *makro*-strukturális közösség (például ország, város) mintegy függetleníti magát a sok véletlen adta kiszolgáltatottságtól, amely az *individuumok* halandóságával, esendőségével jár. Ugyanakkor egy gördülékenyen működő, tekintélyes szervezet nagy és hosszú távon kiszámítható lehetőségeket teremt az egyén számára, amiért az lemond személyisége korlátlan érvényesítéséről.

A formális csoportokon belül különböző *pozíciókat* találunk, amelyekhez konkrét, jól körülhatárolható szerepek tartoznak. Ezek olyan viselkedésmódokat – mintákat, ajánlásokat – jelentenek, amelyet a közösség elvár a szerep megjelenítőjétől, olyannyira, hogy ha azt nem találja eléggé meggyőzőnek, *szankcionálja*. Azt mondhatjuk tehát, hogy a szerep nem más, mint az egyes pozíciókhoz tartozó és a szervezet által szankcionált viselkedésmód. A különböző szerepek és pozíciók pedig egymással kölcsönösen függő viszonyrendszert alkotnak, amelyek lehetnek alá-, fölérendeltségek, illetve mellérendeltségek, a szervezet struktúrájától függően.

2. Az informális közösség

Az informális közösségek tagjai a saját vonzalmuk, ízlésük, hajlamaik szerint vállalják a csoport-hovatartozást. Azt mondhatjuk tehát, hogy míg a formális csoport a társadalom fenntartása és stabilizálása szempontjából elengedhetetlen, addig az informális csoport az egyes ember individuális *integritása*, komfortérzése, lelki egészsége, belső stabilitása szempontjából tölt be kulcsszerepet.

2. feladat

Mindenki írjon a saját tankönyvébe 5-5 példát a környezetéből a formális és informális közösségekre, majd beszéljék meg, ki milyen csoportokat sorolt fel, és miért éppen a formális illetve az informális típushoz helyezte el!

Formális közösségre példák: _____

_____

_____

_____

Informális közösségre példák: _____

_____

_____

A csoportlélektani ismeretek azonban nagymértékben átfedik egymást e két csoportra vonatkozóan. A határok nem olyan élesek, mint azt a megállapodott normák, szabályok és elvi korlátozások sugallanák. Ugyanis a formális csoport ideálisan tételezett, szabályozott, tanulás során elsajátított működése és valóságos gyakorlata sosem fedi egymást hiánytalanul. Végül is egyéni tulajdonságokkal rendelkező emberek alkotják a formális csoportok szervezeteit is, így tartalmazznak éppen elég *spontán-szituatív* elemet ahhoz, hogy a működés valamennyi részlete előre kiszámítható legyen. A másik oldalon – az informális körökben – viszont az egyén eleve szabadnak, eredetinek és kreatívknak érzi és tudja magát, noha itt is éppen elég szabály, kölcsönös megállapodás határolja be a viselkedés lehetőségeit.

KÖZÖSSÉGI SZOCIÁLIS MUNKA CÉLJA

A szociális munka felismerhetővé teszi az ugyanolyan helyzetben lévő kliensek számára problémáik azonosságát, csoporttá szervezi őket, hogy ezután saját igényeiknek és szükségleteiknek megfelelő szolgáltatások kialakítása, befolyásolása, átalakítása érdekében. Lényege a megerősítés folyamatának kezelése.

A szociális munka célja, hogy a csoport tagjai eljussanak arra a szintre, hogy:

- kompetensnek érezzék meg magukat saját életük irányításában,
- átadjon információt, tudást, készséget, ami ehhez szükséges.
- átadja a követendő együttműködési mintákat,
- megismerteti a tagokkal érdekvédelmi eszközöket, technikákat,
- támogatást ad ezek kipróbálásának és készségszintű begyakorlásának fázisában.

A csoportmunka célja szükségszerűen nem csak érzelmi problémák megoldása!

Az egyik legnehezebb helyzet a közösségek előítéletes viselkedése más közösségek tagjaival szemben. Allport a más közösségek más közösségekkel szembeni viselkedését a következőképpen javasolja rendszerezni:

- Szóbeli előítéletesség;
- Elkerülés;
- Hátrányos megkülönböztetés;
- Testi erőszak;
- Kiirtás.

Azonban a mai magyar civil társadalomban a közösségnek másik közösséghez való viszonyulásában igen sok pozitív irányú reláció is van, mint például:

- jó vélemény
- kölcsönösségen alapuló, illetve egyoldalú támogatás;
- partnerség, *konzorciális* együttműködés, több közösség esetén hálózataalkotás, illetve hierarchia szerinti (alá-fölrendeltségi viszonyban történő) együttműködés;
- fúzió.

Az Allport-féle előítéletes és a társadalmi kohézióra tekintettel igen veszélyes, sőt történelmi, szociális katasztrófákhoz vezető viselkedési mintákat hivatottak ellensúlyozni, pozitív irányba elmozdítani a nyitott társadalomhoz, a társadalmi összetartozáshoz, a „Gondolkoj globálisan, cselekedj lokálisan” mozgalmához kapcsolódó stratégiák, pályázati rendszerek.

A jóléti állam nem pusztán gazdasági fogalom – ahogy sokan gondolják –, egyik mozgatórugója és alapja a fejlett kisközösségek jó működése, ezért olyan fontos, hogy a közösségekben végzett közösségi szociális munka hazánkban is korszerű, átgondolt és hatékony legyen. A meglévő és újratermelődő egyenlőtlenségek mérséklésére mi lényegében egy tág értelemben felfogott közösségi művelődést állítunk fejlődés-konceptciónk középpontjába, azért, hogy az emberek öntudatosabbak legyenek, látókörük szélesedjen, cselekvőképességük növekedjen, mert az atomizált és közönyössé tett tömegek kiszolgáltatottsága és függése az azzal visszaélő, azt kihasználó érdekcsoportoknak kedvez.

A társadalmi tervezés vagy közösségtervezés Rothman modelljében elsősorban a problémamegoldás technikai folyamatát emeli ki. Általában olyan súlyos és nehéz kérdések esetében, mint a bűnözés vagy a lakáskérdés megoldása. Itt a hangsúly a pontosan, *raciónalis*an megtervezett és ellenőrzött változáson van, amit a gyakorlatban szakértő tervezők végeznek. Ezek a szakértők szakmailag képzettek, akiket ismereteik nagy hivatali *apparátusok* működtetésére, és *komplex* változtatási-átalakítási folyamatok technikai irányítására képesítenek.

Ez mind szép, de hol van itt a közösség?

A közösségi részvétel foka elméletileg attól függően változhat, hogy a probléma hol és hogyan jelentkezik, valamint milyen szervezési változók szerepelnek. Ez azt jelenti, hogy a közösség-állampolgárok elindítanak egy olyan kezdeményezést, amelynek fókuszában valós társadalmi problémák állnak, feladatuk tulajdonképpen csak annyi, hogy megtalálják a megfelelő fórumot, akik hajlandóak foglalkozni az üggyel, a változást magát a szakemberek végzik a kivitelezéssel együtt. A közösség ebben az esetben csupán "jelez", esetleg nyomást gyakorol a hatalomra, hogy foglalkozzon a mindenkit érintő problémával.

1. Társadalmi hálózatok:

- Támogató (szupportív) rendszer (4 fajtája: kiterjesztett család, közösségi kapuőrök, szomszédsági csoportok, önszolgálati csoportok – ha az első három jól működik, nincs szükség önszolgálati csoportra)
- Szervezetek közötti erőforrás-hálózat
Önszolgálati csoportokat a problémák és tevékenységek alapján sorolhatjuk típusokba. Megoldandó probléma lehet "állandó" (változtathatatlan) – betegség, maradandó károsodás – ilyenkor cél: az alkalmazkodás és lehet – ideiglenes (változtatható) – alkohol vagy kábítószer függőség – ilyenkor cél: a megváltoztatás

Más szempontból lehet egyéni vagy kollektív

Tevékenységi körök alapján lehetnek:

- Egyéni önmegvalósításra törekednek
- Társadalmi érdekképviselet
- Alternatív életformák létrehozása stb.

A modern közösség alapja az állampolgár, vagy a közügyekben részt vállaló egyén (ahogyan a civil társadalom eszméjének egyik fő teoretikusa, Ralf Dahrendorf nevezi: a közpolgár)

Közege a civil társadalom. "Az embereknek kötődésre és választási lehetőségekre van szükségük ahhoz, hogy életlehetőségeiket a maguk teljességében élvezhessék... Ezek a kötődések az autonóm társulások variációit igénylik, amit civil társadalomnak nevezünk." (Dahrendorf, 1997)

"A civil társadalom ... egy közszféra, a szolidaritás szférája, ahol különböző érdekek fejeződnek ki, feszülnek egymásnak, ahol konfliktusok zajlanak egyének, csoportok, szervezetek között... A civil társadalom ezeknek a viszonya, tehát egy visszahatás, és nem pedig a szervezeteknek az összessége.

Az egymásra való kölcsönös reagálás a fontos, ez generál egy erőteret, amiben tulajdonképpen létrejön a civil társadalom." ²

---

²(Miszlivetz, 2000. idézi Dahrendorfot és Alexandert is hivatkozott cikkében.

A közösségeink megszervezéséhez szükséges aktivitás, önszerveződés a civil társadalom közegében zajlik.

„A civil társadalom a citizenek (közpolgárok) társadalma, akiknek jogaik vannak, akik elfogadják kötelezettségeiket, és akik civil és civilizált módon viselkednek egymással. Olyan társadalom, amely arra törekszik, hogy senki ne legyen kirekesztve, és amely tagjainak az odatartozás érzését és a szabadság alkotmányát biztosítja.” (Dahrendorf, 1997)

Közösségalkotó dimenziók (Gosztonyi Géza rendszerezésében):

- az adott embercsoport közös cselekvése
- hasonló attitűdök és viselkedés
- problémák hasonlósága
- kölcsönös kapcsolatok létesítése és fenntartása

„A civil társadalom kulcsszereplője a jogokkal és kötelességekkel rendelkező individuum, aki a közjó és saját maga érdekében kész alávetni magát az együttműködés és szolidaritás játékszabályainak, azaz kész szuverenitásának egy részéről önként lemondani.” (Alexander, 1998)

2. A közösségi szociális munka értékszemplélete és hazai fejlődése

A magyarországi közösségi szociális munka a népművelődési szakma táptalaján fejlődött ki, ezért egyik alapja a multikulturális szemlélet, mely a különböző kultúrák megközelítését, életformát egyenrangúnak tekint.

A vezető radikális demokratikus gyakorlatot képvisel, elősegíti, hogy a tagok a jelenségek mögötti társadalompolitikai vetületét is meglássák és ehhez eszközöket ad át. A közösséggel közösen létrehozott értékrend a csoportot alkotó egyén értékrendjébe is beépülhet.

A közösségi szociális munkásnak átélhetővé, megérhetővé kell tenni a csoporttagok számára, hogy minden kultúra, életforma egyenrangú és egyformán érvényes. A másságot, eltérést természetes jelenséggé kezeljük. A csoporttagokat képessé kell tenni, hogy egyediségüket felismerjék, mások hasonló jogait tiszteletben tartásák.

A KÖZÖSSÉGI SZOCIÁLIS MUNKA MÓDSZEREI, GYAKORLATA ÉS KIMENETEI

1. Közösségi tervezés (Social planning)

A közösségi tervezés technikai, módszertani megoldásokkal válaszolt a javak és szolgáltatások elosztásának egyenlőtlenségi problémájára. Az adminisztratív és eljárási kérdésekre koncentrált. Eredményeik gátja saját struktúrájuk volt.

J. Rothman szerint a közösségi tervezés tartós társadalmi problémák technikai problémamegoldó folyamata, melyet az ésszerűség, a tudatos előrelátás, az ellenőrzés alatt tartott, kontrollált folyamat jellemez.

A közösségi tervezés technikai, módszertani megoldásokkal válaszolt a javak és szolgáltatások elosztásának egyenlőtlenségi problémájára. Az adminisztratív és eljárási kérdésekre koncentrált. Eredményeik gátja saját struktúrájuk volt.

Az Állampolgári Tanács módszer (továbbiakban ÁT) tapasztalataink szerint kiválóan alkalmas egy közösség véleményének, igényeinek hiteles, és minden résztvevő számára érthető megfogalmazására. Reprezentativitásából adódóan az ÁT pontos képet nyújt egy tervezett döntés, vagy egy megvalósítandó fejlesztési koncepció közösségi támogatottságáról/elutasítottságáról. Mivel a helyi közösség véleményét magas minőségben, jól artikuláltan és szervezett formában jeleníti meg, ezért a véleményüket, igényeiket ilyen formában kifejező helyi civilek a későbbi döntési, tervezési és megvalósítási folyamatokban a választott döntéshozó testületekkel egyenrangú partnereként képesek együttműködni.

A lakosság ilyen módon való bevonása a tervezési és döntési folyamatokba erősen növeli a későbbi projektek hitelességét, elfogadottságát, és a közösség általi támogatottságát. Biztosítja, hogy a projekt valós igényeken alapuljon, és ezeket az igényeket minden érintett számára elfogadható és támogatott eszközökkel, módszerekkel elégítse ki.

A módszer garantálja, hogy a bevonás magas szintjének köszönhetően nő a helyi közösség tagjainak aktivitása, az ilyen módon megalapozott projekt későbbi megvalósításában cselekvő közreműködőként lehet rájuk számítani. A módszer alkalmazása az egy konkrét probléma feldolgozása során elérhető közvetlen eredményeken túl az egész közösség számára hasznos, hosszú távú pozitív hatásokkal jár. *Konszenzusos* elvének köszönhetően erős pedagógiai hatással bír. A *konstruktív* és eredményekkel járó együttműködés tapasztalata megalapozza az ilyen típusú együttműködés jövőbeni igényét.

3. feladat:

Közösségi munka megtervezése

Három–négy fős csoportokban dolgozzunk ki egy közösségen belül a közösségért végezhető fejlesztő munkát a következő szempontrendszer lépései szerint:

1. A közösség jelenlegi állapotának bemutatása

- *előtörténet (kialakulás, működés, formális és informális hagyományok)*
- *probléma bemutatása*
- *kívánt változás (valamennyi csoporttag szemszögéből)*

2. Ábrázoljuk a közösség szerkezetét közösségtérképen a következők szerint:

- *hatalmi szerkezet*
- *belső kapcsolati háló*
- *külső kapcsolati háló*

3. A megoldandó feladat leírása

4. Elvárt eredmények, értékelési szempontok

5. A feladat megoldásának tervezett lépései

6. Bevonandó személyi kompetenciák, felhasznált eszközök

7. A nyomkövetés módszerei, eszközei

1. _____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

2.

MUNKANYELVI ANYAG

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

3. Közösségi akciók (Social action)

- A közösségi szociális munkás által támogatott akciók alapszabályai⁴:
- Politikai krízishelyzetben szinte lehetetlen „beavatkozás mentesen segíteni”.
- Kölcsönös bizalom nélkül nincs közös cselekvés.

A szociális munkásnak nem célszerű részt vennie a kliensét érintő politikai döntéshozatalban. A közösségi munka területén hasonlóan alapkövetelmény, hogy a közösségi szociális munkás ne rendelkezzen a helyi klienscsoportokat érintő politikai döntési jogosítvánnyal.

A közösségi szociális munkás számára legmegfelelőbb szakmai szerep kiválasztása csak a helyi politikai döntéshozatali mechanizmus alapos elemzése után lehetséges. Csak akkor támogatható az egyik helyi csoport érdeke a másikkal szemben, ha előzőleg már biztosítottuk az egyenlő esélyek érvényesülését, és a folyamatban résztvevők számára azt is világossá tettük, hogy ki a megbízónk és mi a feladatunk.

A radikális szociális munka prófétái úgy vélik, hogy a közösségi szociális munkás feladata az ellentmondások keresése, a folyamatok felgyorsítása.

KÖZÖSSÉGI CSELEKVÉS

A közösségi cselekvés vagy akció szerinti megközelítés azt feltételezi, hogy léteznek olyan jogfosztott, elhanyagolt népcsoportok, akiket meg kell szervezni, hogy adekvát követelésekkel tudjanak fellépni. Ez azon erőfeszítésekből nőtt ki magát, amelyekkel a belső városrészek szomszédságait próbálták megszervezni azért, hogy életfeltételeiken változtassanak a fennálló hatalomra történő nyomásgyakorlással⁵.

Amennyiben jól diagnosztizáltuk a problémát és sikeresen elértük a közösséget, akkor már hatékony tud lenni a beavatkozás. A nehézséget az jelenti ha mindezek ellenére nem megy a munka. A stratégia lényege ebben az esetben az, hogy konfliktusos helyzetet kell teremteni a hatalommal szemben, ilyen módon kikényszeríteni azok figyelmét.

A KÖZÖSSÉGI SZOCIÁLIS MUNKA GYAKORLATA

4. feladat

---

⁴ „Alattvalóból állampolgárt?” című tanulmány alapján

⁵ Ennek a modellnek a lényege Alinsky olvasatában a hatalomra történő nyomásgyakorlás, amely alapvető változásokat kíván létrehozni a társadalmi gyakorlatban, a fő intézményekben, az anyagi javak és a hatalom újraelosztásában.

Yossi Korazim ezt a modellt csak nagyon ritkán használja, mert általában a közösségi munkát el lehet végezni az első két fázisban.

Dolgozzák ki önállóan a közösségi szociális munkás legjellegzetesebb gyakorlati szerepeit egy-egy példával megvilágítva a különböző feladattípusokat, melyek megkövetelik e jellegzetes szakmai funkciókat!

Majd párban egyeztessék, beszéljék meg a 6 típus jelentőségét a professzionális közösségi szociális munka területén!

/A munkához használhatják (ha rendelkezésre áll) az Internetet, vagy esetleg szakkönyve(ke)t is./

Képesítő (enabler)

Alkusz (bróker)

Szakértő (expert)

Szociális tervező (social planner)

Érdekképviselő (advocate)

Aktivista (activist)

A közösségi felmérés módszertana és lépései⁶:

- Helyszínbejárás
- Csoportkohézió-növelő tréning
- Interjúkészítés
- Nyilvános beszélgetések
- Kérdőív-minta
- A közösségi felmérés kérdőíve
- A közösségi felmérés kiértékelése
- Egyesületté alakulás

A közösségi felmérés tanulási folyamat is egyben. A közösségi folyamat vélhetően fokozta a helyi polgárok településük iránti felelősségvállalását is. (A magyar embereknek ma még elég nagy a függőség iránti igénye és nehezen megy a felelősség vállalása.)

5. feladat

Olvassák el az alábbi két gondolatot, majd röviden írják le véleményüket, igazak-e, vagy hamisak-e az állítás, és miért?

Vitassák meg párban, majd a teljes tanulócsoporttal osszák meg közösen kialakított véleményüket.

a) *"Ahol valamilyen kezdeményezési kísérlet kudarcba fulladt vagy megtorpant, mindig valamilyen hatalmi konfliktus állt a kudarc hátterében."*

Igaz / Hamis, mert _____

---

⁶ Varga Tamás és Vercseg Ilona közösségfejlesztők projektje alapján

b) "A közösségszervező javasolhat alternatívákat, de a döntést és a megvalósítás módját végül a csoport határozza meg!"

Igaz / Hamis, mert _____

_____

_____

_____

_____

Összefoglalás

Mint ahogy a szociális munka szakterületein kívül többféle szakember is végez közösségi munkát, úgy a szűken értelmezett szociális munkán belüli tevékenységeket végzők közül sem csupán a közösségi szociális munkás végzi e tevékenységeket.

A közösségi szociális munka végzése során is felmerülhet az egyéni esetkezelés szükségessége, mely hathatósan hozzájárulhat a közösségi munka sikeréhez.

A közösségi munka⁷: „ A szociális munka egyik típusa (munkaformája), amely a közösség mint egész, társas kapcsolatainak és együttes cselekvésének minőségét tekinti kiindulópontjának. Számtalan elnevezése alakult ki, mint pl. a közösségfejlesztő (community development officer), a szomszédsági munkás (neighbourhood worker), a szociális fejlesztő (social development officer), a társas kapcsolatok fejlesztője (social relation officer), vagy egyszerűen csak a kapcsolatteremtő (liaison officer).

A közösségi szociális munkás szerepei, készségei: problémák felismerésének és elemzésének készsége, problémamegoldó cselekvések elindítani tudása, meglévő szolgáltatások hatékonyabb kihasználására buzdítása, információt és tanácsot adó szerep, önszervező csoportok ösztönzése, erőforrások mozgósítása a szolgáltatások javítására, vagy a helyi célkitűzések megváltoztatására irányuló nyomásgyakorlás érdekében, hatékony szervezőnek kell lennie

A közösségfejlesztés/szervezés „ösztönző” típusú szerep-megközelítése

1. szakasz – feltárás
2. szakasz – szervezés
3. szakasz – viták

⁷ A brit szociális munkások szaklexikona (Clegg 1987)

4. szakasz – akció
5. szakasz – új projektek
6. szakasz – folytatás

A stratégia kialakításakor a közösségszervezőnek az alábbi kérdésekre kell válaszolnia:

1. Elfogadják-e majd azt az emberek?
2. Dramatizálja-e és továbbépíti-e az ügyet?
3. Felborítja-e az ellenfél egyensúlyi állapotát?
4. Megszemélyesíti-e majd az ellenfelet?
5. Szórakoztató lesz-e az emberek számára?
6. Milyen alternatívákat kell megtervezni?
7. Elvezet-e minket a tárgyalóasztalhoz? → következtetés

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A közösségi szociális munkát nem lehet csak elméletek alapján megtanulni, – habár ismerni kell az egyedi gondolkodásmódot, mely segíti munkánkat – ezért minden elvi részhez igyekezzen – a jobb megértés érdekében – gyakorlati példákat hozni, ebben segítenek feladataink is. Úgy tanulja e tananyagot, hogy sorban halad; a szükséges feladatokat megoldja, majd levonja a tananyaghoz tartozó következtetéseket! Ezt követően olvassa el többször az elméleti részét a tananyagnak!

A tananyag elsajátításához aktivitás szükséges Öntől, ez az aktivitás a következő tevékenységekben ölt testet:

- Olvasott szöveg feladattal vezetett feldolgozása; olvasott szakmai szöveget kell megértenie, rendszerekben kell gondolkodnia, az olvasott szakmai szöveget a benne lévő feladatokhoz vezető útként értelmezve, problémaelemzésre, és problémafeltárássra van szükség.
- Önállóan kell információt gyűjtenie, értelmeznie; az önállóság persze relatív, mert a feladatok többségét munkatársként választott párban oldja majd meg.
- Mondatszintű kérdésekre írásban kell válaszolnia.

– A nehezen érthető, vagy ismeretlen kifejezéseket tartalmazó részekre – amennyiben talál saját maga számára ilyeneket – fogalmazzon meg egyértelmű kérdéseket, mely alapján utána tud nézni, illetve oktatója segítségét kérheti. Segítségképpen alább mellékeljük a tananyagban szereplő idegenszavak és kifejezések magyarázatát.

IDEGEN SZAVAK, KIFEJEZÉSEK ÉRTELMEZÉSE

Kifejezés	Értelmezés
Apparátus	intézmény; intézmény személyzete
Dinamikus	erőtéljes, lendületes
Egzisztencia	létezés, megélhetőség, gazdaságilag biztonságos helyzet
Entitás	valaminek a létszerűsége, ahol a hangsúly azon van, hogy egyáltalán létezik valami, és nem azon, hogy mi létezik
Hierarchikus	rangsorolt, egy rangsor szerint felépülő
Individuum	egyén, egyéniség, egyed
Integritás	1. összevonhatóság, egyesíthetőség 2. érintetlenség, sértetlenség, feddhetetlenség, tisztesség, becsület
Intenzív	alapos, mélyenszántó, fokozott, erős
Kohézió	összetartó erő
Kollektív	közös, együttes, közösségi; átfogó; gyűjtő
Kompetens	illetékes, jogosult; szakértő.
Komplex	összetett, bonyolult
Konfrontáció	szembesítés, szembeállítás, összeütközés
Konstruktív	építő, haladást szolgáló, pozitív jellegű
Konszenzus	egyezség, egyetértés, megállapodás
Konzorciális	alkalmi társulásbeli
Makro-	összetett szavakban előtagként a nagy méretet jelöli
Metodika	módszertan; a tanítás elmélete és gyakorlata
Pozíció	helyzet, elhelyezkedés

Kifejezés	Értelmezés
Racionális	ésszerű, értelmes, célszerű
Spontán–szituatív	külső hatás nélkül létrejövő, az adott helyzetnek ösztönösen megfelelő
Stabilizál	rögzít, állandóvá tesz
Stratégia	a hadvezetés tudománya; a tevékenységek gondosan megtervezett menete
Szankcionál	megerősít, eldönt; törvényesnek elismer; büntető intézkedést alkalmaz

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

A feladat címsora másolható is, ebben az esetben csak a feladat számát szükséges átírni.

1. feladat

Tegyük időrendi és egyben logikai sorrendbe az alábbiakban idézett módszertani lépéseket:

- Akció,
- Szervezés,
- Cselekvés
- Fejlesztés,
- Tervezés.

1.	_____
2.	_____
3.	_____
4.	_____
5.	_____

2. feladat

Melyek a közösségszervezés legfőbb lépései?

1.	_____
2.	_____
3.	_____
4.	_____
5.	_____

3. feladat

Melyek a közösségalkotó dimenziók?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Időrendi és logikai sorrend:

- 1. Tervezés,
- 2. – 3. Fejlesztés/szervezés,
- 4. Akció=cselekvés

(A fejlesztés egyben lehet a tervezés és a cselekvés része is!

Elnézést, ez egy kicsit beugratós kérdés volt!)

2. feladat

1. lépés: Elemezzük a valóság tényeit és az emberek aktuális élethelyzetét

2. lépés: Az általános állapotokat jellemző kategóriákat szeleteljük fel gyakorlati problémákká

3. lépés: Ügyek, cselekvési célok meghatározása. Mit, miért és hogyan teszünk?

4. lépés: Érdekérvényesítő szervezetek kiépítése

5. lépés: Demokratikus részvétel elsajátítása a polgárok számára

3. feladat

A közösségalkotó dimenziók (Gosztonyi Géza rendszerezésében):

- az adott embercsoport közös cselekvése
- hasonló attitűdök és viselkedés
- problémák hasonlósága
- kölcsönös kapcsolatok létesítése és fenntartása

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Budapesti Nyilatkozat, Az európai civil társadalom fejlesztése a közösségfejlesztés eszközeivel. CEBSD, IACD és KÖFE Konferencia-záródokumentum, Budapest, 2004. március 25–28. Közösségfejlesztők Egyesülete

Közösségi munka – szöveggyűjtemény. Közösségfejlesztők Egyesülete, Bp. 1993.

Közösségfejlesztés és munkahelyteremtés. Szerk. Vercseg Ilona. (Parola füzetek), Bp. 1997, Közösségfejlesztők Egyesülete, 108 o.

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona: Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Bp. 1998.

AJÁNLOTT IRODALOM

Gergely Attila: Intézmények építése a helyi közösségekben. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 1991. Parola-füzetek. (megtalálható a honlapon)

Henderson, Paul: Társadalomhoz tartozás és állampolgáriság Európában. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 1997. Parola-füzetek (megtalálható a honlapon, magyarul és angolul)

Magyar és európai civil társadalom, Pécs, 1999. Szerk. Csefkó Ferenc és Horváth Csaba (megtalálható a Közösségi Adattárban, 1011 Budapest, Corvin tér 8). Benne: Miszlivetz Ferenc, Varga Tamás, Szabó Máté, Ágh Attila, Bozóki András cikkei

McConnell, Charlie: A közösségfejlesztés támogatása Európában. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 1992. Parola-füzetek (megtalálható a honlapon, angolul és magyarul)

Rothman, Jack: A közösségi beavatkozás megközelítései. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 2002. Parola füzetek (angolul és magyarul megtalálható a honlapon)

Varsányi Erika vál., szerk., bev. Megfigyelés és cselekvés. Válogatás a közösségi munka elméletéből, Balassi Kiadó, Bp. 1999.

W.W.Biddle–L.J.Biddle: A közösségfejlesztési folyamat. Kiadja a Közösségszolgálat (Országos Közművelődési Központ) 1988-ban, Budapesten, 269 oldalon. Szerk. Varga A. Tamás (magyarul megtalálható a honlapon)

A(z) 1853–06 modul 014–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 762 02 0010 54 01	Gerontológiai gondozó
54 762 02 0010 54 02	Pszichiátriai gondozó
54 762 02 0010 54 03	Szenvedélybeteg-gondozó
54 762 02 0010 54 04	Szociális gondozó, szervező

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
20 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató